

PARTIJ VAN DE ARBEID

GESPROKEN WOORD
GELDT

TWEEJAARLIJKS CONGRES
in de RAI te Amsterdam
op 1 en 2 februari 1991

Toespraak van Wim KOK

De partij - het hoogste orgaan, het congres - heeft zich twee dagen lang kunnen uitspreken over hoofdzaken van beleid. De wijze waarop heeft ondubbelzinnig laten zien wat onze partij waard is. Ook als het er echt om spant.

Ja, er staat wat op het spel en we beleven het intens. Ik ben trots op een partij die de betrokkenheid bij een militair conflict niet lichtvaardig neemt, die dat met zich meedraagt van dag tot dag. Trots ook op een partij die de verantwoordelijkheid voor het regeren niet schuwt. Juist nu er veel op het spel staat, is het goed dat we er bij zijn. Dat we niet alleen de Partij van de Kritiek zijn. Maar dat de mensen ook als we in de regering zijn vertegenwoordigd op ons kunnen rekenen.

De ontwikkelingen in het Midden-Oosten vervullen ons dagelijks met zorg. En onttrekken andere ontwikkelingen aan onze waarneming.

Ik citeer de Volkskrant van vanochtend : "De Zuidafrikaanse president Frederik de Klerk heeft vrijdag de apartheid ten grave gedragen. Hij kondigde in het parlement de afschaffing aan van de laatste wetten waarin de rassenscheiding was vastgelegd, wetten die Zuid-Afrika tot het symbool van racisme en onrecht maakten"; aldus de Volkskrant. Er moet nog een vervolg komen, zeker, want alle politieke gevangenen moeten vrij, ballingen moeten terug, de democratie moet werkelijk gestalte krijgen. De opheffing van de apartheid en dus van sancties komt nu werkelijk in zicht. Dit is een dag en een bericht waarop we

jarenlang gewacht, waarvoor we jarenlang hebben gewerkt.
Niet tevergeefs, zo blijkt nu.

Er staat veel op het spel. In de Baltische staten: voor de verdere ontspanning tussen Oost en West.

Er staat veel op het spel. In de Golf: voor de vraag of de volkerengemeenschap agressie tot staan weet te brengen. Of dat dictatuur de vrije hand krijgt.

Vorig jaar, toen de Muur viel, toen Gorbastjov terecht de Nobelprijs kreeg, toen waren we vol hoop. Nu dreigen we teruggeworpen te worden. Terug naar dat beeld van Sovjetsoldaten tegenover ongewapende burgers. Terug van de conferentietafels naar de slagvelden. Terug van economische stabiliteit naar onzekerheid.

Alles wat in ons zit, verzet zich. We willen niet terug, we willen vooruit. De draad oppakken van herstel van menselijke verhoudingen over grenzen heen. Verder werken aan het overbruggen van de kloof tussen Noord en Zuid.

In het oosten van Europa is wat door de Koude Oorlog werd ingevroren in snel tempo ontdooid. De DDR bestaat niet meer. De landen van Midden- en Oost-Europa zijn vrijer dan zij in tientallen jaren, vaak dan zij ooit, zijn geweest.

De Sovjet Unie heeft zich daar terug getrokken, sinds het aantreden van Gorbatsjov in 1985 bleken wapenakkoorden en zelfs ontwapening mogelijk. De Sovjet-Unie zelf is nu ook in beweging. Daar wisselt de temperatuur met de dag.

De Baltische republieken - Estland, Letland en Litouwen - verlangen wat andere Oosteuropese landen hebben verkregen.

Ook de overige republieken vragen om wezenlijke veranderingen in hun onderlinge betrekkingen. Het is duidelijk dat het bestaan van de Sovjet Unie op het spel staat. Het is tegelijkertijd duidelijk dat de machten die in het verleden de samenhang afdwongen zich niet zonder slag of stoot gewonnen geven.

De communistische partij, de bureaucratie van

partij en staat, militairen, politie en KGB voelen zich het meest bedreigd. Zij hebben het meest te verliezen.

Wie politieke veranderingen wil moet verandering politiek mogelijk maken. Wie steun van de bevolking vraagt moet de democratische verlangens van de bevolking steunen. Wie de ambities en plannen van een Gorbatsjov heeft moet zijn naam op een kiesbiljet durven zetten.

Zonder democratische instellingen en waarborgen zijn vreedzame maatschappelijke veranderingen niet mogelijk. Het is de grondfout van het communisme, de verwerpelijke hoogmoed van alle anti-democratische stromingen eigen, om zich macht over mensen toe te eigenen zonder verantwoording af te leggen, zonder de mensen om wie het gaat de beslissende stem te geven.

In CVSE-verband is de Sovjet Unie, samen met alle andere landen van Europa en met de Verenigde Staten en Canada verplichtingen aangegaan op het gebied van veiligheid, economische samenwerking en mensenrechten. De Europese Gemeenschap en de NAVO en hun lidstaten hebben groot belang bij ontwikkelingen in de Sovjet Unie. De vooruitgang van de afgelopen jaren, die zelfs tot een zekere euforie aanleiding gaf, staat nu op het spel.

Richting Sovjet-Unie kan een Europees en specifiek EG-beleid niet worden gemist. Het zijn onze burenen. Wij delen een continent. De Oosteuropese landen met prille democratische structuren en fundamentele sociaal-economische, nationale en milieu problemen staan met een been in het door de Sovjets bepaalde verleden en met de andere in de mee door ons te bepalen toekomst. Met alle vooruitgang die de EG de laatste jaren heeft geboekt; wij zijn niet op een manier aanwezig die overeenstemt met onze belangen en potentiële invloed.

President Bush heeft zijn bezoek aan Moskou uitgesteld.

Ik zou graag zien dat de voorzitters van de Europese Raad en van de Commissie, met een mandaat van de Gemeenschap, wel een bezoek aan de Sovjet-Unie zouden brengen. De leiders van

de SI hebben gisteren besloten dat in elk geval te doen aan de Baltische staten en aan Moskou. Een intensieve dialoog moet op gang worden gebracht en gehouden, die onze opvattingen en inbreng helder maakt inclusief de consequenties als de weg terug naar de dictatuur zou worden ingeslagen. We willen onze verantwoordelijkheid dragen. Internationaal en in eigen land.

De tussenbalans.

U weet hoe dat gaat met een balans. De mooiste balans is er een die in evenwicht is. En dat luistert nauw. Want voor je het weet ben je wel streng naar de mensen die van de overheid afhankelijk zijn, maar wordt vergeten ook van de sterksten in de samenleving een bijdrage te vragen.

Natuurlijk is loonmatiging nodig en het is goed dat dat besef doordringt. Maar niet alleen van de werknemers iets vragen, ook werkgevers behoren te worden aangesproken. Evenwicht betekent ook dat daar waar de overheid zelf niet zorgvuldig genoeg met mensen en middelen omgaat er wordt ingegrepen. En dat geldt ook voor de ministeries: daar wordt hard gewerkt, zeker. Maar het moet mogelijk zijn taken over te dragen aan gemeenten of instellingen die dicht bij de mensen zitten. Dat schept financiële ruimte en versterkt de democratie. Meer doelmatigheid geldt niet alleen de ander, het geldt ook voor onszelf. Daarom is het goed dat een aantal bewindslieden hun departementen reorganiseren. Niet gemakkelijk, want tijdens de verbouwing gaat de verkoop door.

Valt het nou zwaar, dat regeren?

Het zal u misschien verbazen maar ik doe het met veel plezier. Want stel je voor dat we nu aan de kant hadden gestaan? Wat zou het hebben betekend voor dat noodzakelijke evenwicht. Zouden mensen die van een uitkering moeten leven, mensen met een klein pensioen mee hebben gedeeld in de groei? Zouden de investeringen in het milieu net zo hoog zijn geweest? Zouden de defensie-uitgaven net zo kritisch tegen het licht worden gehouden? Zouden de aanvangssalarissen in het onderwijs echt omhoog zijn gegaan? Zou de aanval op wachtlijsten in de gezondheidszorg zo zijn ingezet?

Daarom is regeren per saldo geen last maar een lust. Omdat je elke dag zelf kunt proberen je idealen een stapje dichterbij te brengen. Zeker, de ruimte is beperkter dan sommigen denken, de afwegingen zijn scherper. En het valt voor de minister-president en voor mij niet mee al die deelbelangen tot evenwicht te brengen, al te scherpe tegenstellingen te overstijgen.

Maar we hebben een goede kans om met een brede coalitie de balans in evenwicht te brengen.

Aan de problemen waar we voor staan, zitten harde en zachte kanten, zo lijkt het soms. En voor de oplossingen geldt hetzelfde. Hard is de staatsschuld, de hoge rente, de tegenvallende belastingsopbrengst. Harde guldens zijn dat in onze boekhouding. En de maatregelen zullen hard aankomen. Van links tot rechts.

Zacht en kwetsbaar is het sociaal gehalte van onze samenleving. Dat wordt soms vergeten, maar dat draag ik nu juist elke dag met mij mee.

Waardoor worden de levens van burgers in het bijzonder bepaald?

Niet door de staatsschuld alleen.

Maar ook door hun werk, hun huisvesting, de veiligheid op straat, de zorg voor kinderen en ouders. En natuurlijk door het inkomen, de prijs van levensbehoeften en voorzieningen. Krijgt iedereen een kans om mee te doen?

Of wordt de een achtervolgd door een gebrekkige opleiding; de ander door zijn of haar huidskleur?

Worden mensen klemgezet door een gebrek aan vooruitzicht, door een werk- of leefomgeving die ziek maakt en ze de WAO in drijft?

Wat is eigenlijk hard en wat zacht?

Je moet altijd achter de cijfers van de begroting het dagelijks leven van de mensen zien. Zijn de indirecte, soms verborgen consequenties van onze economie voor mens en milieu niet waar het eigenlijk om gaat?

De verantwoordelijkheid voor onze zo kwetsbare natuurlijke omgeving, voor vluchtelingen die zich aan onze grenzen melden; voor mens en milieu in ontwikkelingslanden.

Wie komt daarvoor op?

Daar komen Hans Alders en Jan Pronk : daar komen wij voor op.

Die 1 1/2 % blijft daarvoor beschikbaar.

Volgende week worden er keuzes gemaakt. Dat kan nu ook, want alle wijsheid ligt nu wel op tafel.

In de eerste plaats moet de arbeidsparticipatie, de kans op het krijgen en houden van betaald werk, worden verbeterd. Meer mensen aan de slag, minder mensen aangewezen op een uitkering. Overheid, werknemers en werkgevers moeten elkaar daarop aanspreken. De maanden die komen zijn heel belangrijk. Veel CAO-onderhandelingen en het overleg met de bonden van overheidspersoneel vinden nu plaats of gaan spoedig beginnen. Juist nu moeten we ruimte maken. Ruimte voor langdurig werklozen, voor gedeeltelijk arbeidsongeschikten. Ruimte voor al die mannen en vrouwen - of ze nou van school komen, thuis de kinderen hebben verzorgd of zich in de Nederlandse samenleving willen integreren - die net zo veel recht op een plaats in het arbeidsproces hebben als diegenen die aan de onderhandelingstafel zijn vertegenwoordigd. De vakbeweging in Nederland heeft een traditie van sociale verantwoordelijkheid. Juist dit kabinet zal op de voortzetting van die traditie een beroep mogen doen.

En de werkgevers?

Zij zullen evenmin voorbij mogen gaan aan de innige band tussen de inkomens- en werkgelegenheidsontwikkeling en de problemen van de schatkist.

De overheid mag ook zelf worden aangesproken. In de eerste plaats op de omgang met haar eigen personeel. Daar moeten ziekte en arbeidsongeschiktheid worden teruggedrongen. Verbetering van arbeidsomstandigheden, meer aandacht op het moment dat werknemers in de problemen en in de Ziektewet belanden en meer aandacht betekent ook meer controle.

Het nakomen van verplichtingen van beide kanten. Dus ook van de overheid als het om het in dienst nemen van minderheden en het bijtrekken van de verhouding tussen mannen en vrouwen gaat.

In de tweede plaats - en daar mogen we best trots op zijn - komt het specifieke werkgelegenheidsbeleid nu echt van de grond. De eerste banenpools zijn van start gegaan: de Jeugd Werk Garantiewet krijgt definitief ingang; aan de verwaarlozing van scholing en

kinderopvang komt nu een eind.

Maar daarmee zijn we er niet. De werkgelegenheid groeit langzamer. Met onze maatregelen moeten we daar goed op reageren. We worden terecht gewaarschuwd voor lastenverhogingen die economische potentieel kunnen verminderen. Maar ik pas er voor om dan maar uitkeringsgerechtigden de dupe te laten worden. En daarom kom ik terug bij het begin. De enige aanvaardbare manier om de sociale zekerheidsuitgaven te verminderen is werk te bieden. Dat is de koninklijke weg.

Tenslotte zullen we in de overheidsuitgaven scherp prioriteiten moeten stellen. Met dezelfde intenties als waarmee we zijn gaan regeren.

Gisteren heeft dit congres een resolutie over het milieubeleid aanvaard. Voor dit kabinet met de PvdA is er geen weg terug. Als we nu de ogen zouden sluiten zullen we in de toekomst ruw ontwaken. Onze gehele politieke inzet zou van zijn relevantie worden ontdaan.

Het bedrijfsleven, ons vervoer en energiegebruik, de hele weg van productie naar consumptie naar afval en hergebruik heeft er een dimensie bijgekregen.

Is zij houdbaar; is zij verantwoord?

We moeten er met zijn allen voor zorgen, dat binnen zo kort mogelijke termijn het antwoord "ja" is.

Als het dus om prioriteiten gaat, weten we dat er hier eerder bij moet, dan dat er wat af kan.

Het is niet alleen een kwestie van geld, van financiële prioriteiten, maar ook van keuzes en de wijze van leven, van consumeren en produceren. Van onze eigen prioriteiten dus.

Via de overheid lopen enorme bedragen als subsidies terug naar de burgers. We houden ze allemaal kritisch tegen het licht. Is de verdeling van lusten en lasten eerlijk? Hebben burgers die steun echt nodig, moeten bedrijven niet meer hun eigen keuzes maken?

Zo is in de volkshuisvesting een ingewikkelde hoeveelheid geldstromen ontstaan. We

subsidieren huurwoningen en de huurder met een individuele huursubsidie. We subsidieren ook premiekoopwoningen. We komen kopers van woningen tegemoet door hun hypotheekrente aftrekbaar te maken. We stoppen veel geld in de stadsvernieuwing.

Ondanks de welvaartsstijging neemt de overheidsbijdrage in de volkshuisvesting toe. De draagkracht neemt toe, maar de overheidssubsidie ook. Het komt er nu op aan diegenen die best wat meer voor hun woning kunnen betalen dat ook te laten doen. En dat geldt dan zowel de huurders als de eigenaars van woningen. En bij zo'n moeizame operatie, die het tekort van de overheid moet verkleinen, zullen we de mensen met lage inkomens ontzien. Daaraan wil ik graag dat dit kabinet wordt herkend.

De tussenbalans als opdracht tot evenwicht.

Jaren van welvaart, van groei zijn jaren van toenemende verplaatsingen, van mobiliteit. En dus stijgen de kosten voor investeringen. Als we het milieu willen beschermen moeten bus en trein meer mensen kunnen vervoeren. Ook voor deze groeiende kosten moet de rekening correct worden gepresenteerd. Wie er het meeste van profiteert moet het meeste bijdragen. En wie een verschuiving tot stand wil brengen van de auto naar het openbaar vervoer moet goed opletten dat de automobilist niet minder maar eerder meer moet gaan betalen dan de reiziger met bus of trein. Daarbij gaat het voor mij om meer dan tekort-bestrijding alleen. We moeten er tegelijk voor zorgen dat de kwaliteit van het openbaar vervoer verbetert. Zo wordt het mogelijk dat straks meer mensen voor het milieu en dus voor bus en trein kunnen kiezen.

Bij de tussenbalans moeten we naar alle terreinen kijken.

Terwijl de Nederlandse landbouw kans heeft gezien zijn positie jaar op jaar te versterken en gegeven het sterk Europese karakter van het beleid kunnen nationale subsidies worden eroverwogen.

De winstpositie van het bedrijfsleven en de betrekkelijke effectiviteit van faciliteiten en subsidies maken ook daar besparingen mogelijk.

Sommige subsidies kunnen minder, zeker. Op andere terreinen moeten we juist meer doen. Maar wel eerlijk.

Want er is wel een verschijnsel waar ik erg beducht voor ben. We zijn - ik ook - goed in het vragen van bijdragen, offers en zo meer. Voor het milieu, voor werkgelegenheid, om voorzieningen te verbeteren en om onze verplichtingen over de grens op peil te houden. En u weet, ik ben de eerste die daarvoor op de bres staat. Maar er zijn heel veel mensen, gewone werknemers, die het niet breed hebben, die van maand tot maand moeten zien rond te komen. Er is wat dat betreft een behoorlijke discrepantie ontstaan tussen hen en een generatie goed opgeleide tweeverdieners, en zelfstandige ondernemers. Mijn zorg is dat de eenvoudige, trouwe belastingbetaler gewoon te zwaar wordt aangeslagen.

Dat degenen zonder riante aftrekposten en financieel adviseurs, nog afgezien van het verschil in primair inkomen in het nadeel zijn. Daarom ben ik er ook op gebrand, aan de hand van de feiten van het onderzoek naar de belastingtegenvallers en het advies van de commissie-Stevens, er voor te zorgen dat de werkelijke belastingdruk meer in overeenstemming wordt gebracht met de draagkracht. De echte draagkracht wel te verstaan.

Voor mensen die gewoon (in de eerste schijf) loonbelasting betalen, dus in het algemeen tot zo'n 50.000 gulden bruto, wil ik er alles aan doen om de belasting-en premiedruk te beperken en verminderen. Dat zal ten koste moeten gaan van faciliteiten waarvan in het bijzonder hogere inkomens profiteren.

Deze schets - want het is slechts een schets van wat we binnenkort definitief aan de Kamer zullen voorleggen - is van politieke keuzen doortrokken. Op basis van politieke uitgangspunten, gericht op de langere termijn. Maar de langere termijn begint natuurlijk wel hier en nu.

Soms denkt een politicus - ook deze politicus - aan verkiezingen. Straks, zeg over drie jaar, worden er

Kamerverkiezingen gehouden. Dan zal de Partij van de Arbeid verantwoording afleggen voor het beleid van deze kabinetsperiode. We zullen dan aan onze beloften worden herinnerd. Eenvoudig gesteld: als we na vier jaar hebben laten zien dat er voortgang wordt geboekt bij het milieu, onderwijs, zorg en volksgezondheid, bij de bestrijding van werkloosheid, onder gelijktijdige handhaving van de koppeling en een verlaging van financieringstekort en defensiebudget, dan zie ik die verkiezingscampagne met vertrouwen tegemoet.

Trouwens nu we het toch over verkiezingen hebben, de Statenverkiezingen staan voor de deur. Op 6 maart worden Provinciale Staten en in het verlengde daarvan de Eerste Kamer opnieuw samengesteld. Met hoeveel vertrouwen zien we die verkiezingen tegemoet? Het hangt er erg vanaf, het hangt erg van onzelf af. Want er is een Partij van de Arbeid die achteruit kan gaan en er is een PvdA die terrein kan winnen. Die eerste PvdA is er een die verantwoordelijkheid als een zodeloden last draagt dat het verlangen naar lichtvaardige oppositie en goedkope kritiek de kop opsteekt.

Dat is nooit mijn partij geweest.

De partij waaraan ik van begin af aan leiding heb willen geven is een andere. Haar doen en laten, haar visie en haar optreden worden niet in achterkamertjes of in de krantenkolommen bepaald. Want het is de partij waaraan zo'n drie miljoen mensen steeds weer opnieuw hun vertrouwen geven.

Het is de sociaal-democratische beweging, het progressieve volksdeel voor mijn part. Het is dat deel van de bevolking dat ons verantwoordelijkheid schenkt. En dat doen zij omdat wij hun belangen en gevoelens behartigen en vertegenwoordigen. Mensen die verwachten dat wij dagelijks in onze keuzes doen wat we kunnen om onze inzet waar te maken. Zij verwachten geen wonderen. Maar een zelfbewuste, volhardende op werkelijkheidszin gebaseerde politiek.

Die drie miljoen mensen hebben het de PvdA mogelijk gemaakt om te regeren. En zij zullen dat mogelijk opnieuw maken omdat wij duidelijk

hun partij blijven. De partij waarvan dat besef afstraalt, ook in moeilijke tijden, op de kortere en langere termijn, is de partij waarin u en ik moeten investeren. Dat is de partij die onze aanhang en die mij voor ogen staat.

Dat is de partij die - gesterkt door de uitkomsten van dit congres - de mensen tegemoet treedt.

Met de kracht en het zelfvertrouwen die we aan onze beginselen - rechtvaardigheid en solidariteit - ontlelen.